

David J. SHEPHERD, Christopher J. H. WRIGHT, *Ezra and Nehemiah*, The Two Horizons Old Testament Commentary, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 2018, ss. X + 243.

Przedstawiając koncepcję serii wydawniczej „The Two Horizons Old Testament Commentary“, jej redaktorzy, J. Gordon M c C o n v i l l e i Craig B a r t h o l o m e w, wyjaśniają, że łączy ona teologiczną egzegezę z teologiczną refleksją. Kontrastuje więc z charakterem i rezultatami egzegezy historyczno-krytycznej, która od reformacji coraz bardziej zdominowała studia biblijne, skutkując niezliczonymi dociekaniem filologicznymi, literackimi i historycznymi, do czego w naszych czasach doszły coraz liczniejsze interpretacje socjologiczne, polityczne i kanoniczne. Czytelnicy, gubiąc się w gąszczu często wzajemnie sprzecznych hipotez i pomysłów, zatracają to, co najważniejsze, czyli religijne przesłanie ksiąg świętych. A przecież to właśnie ono sprawiło, że księgi te powstały, zostały przyjęte oraz przetrwały i zachowują do dzisiaj swoją aktualność i żywotność. Nowa seria wydawnicza wychodzi naprzeciw oczekiwaniom, by przywrócić Biblii należne jej miejsce w budowaniu i kształtowaniu wiary chrześcijańskiej. W tym duchu autorzy wyodrębniają i omawiają kolejne jednostki literackie, rozpatrując je w kontekście przesłania całej Biblii. To podejście przyczynia się do nowego dowartościowania i promowania teologii biblijnej jako zwornika współczesnej refleksji teologicznej oraz obrazuje różnorodność w stosowaniu hermeneutyki biblijnej i odzwierciedla rozmaite kierunki wielowiekowego procesu czytania i objaśniania ksiąg świętych.

Autorami komentarza do drugiej części kronikarskiego dzieła historycznego, czyli Księgi Ezdrasza i Księgi Nehemiasza, są David J. S h e p h e r d, wykładowca Starego Testamentu w Trinity College w Dublinie i dyrektor tamtejszego Centrum Studiów Biblijnych, oraz Christopher J. H. W r i g h t, dyrektor międzyreligijnego gremium Langham Partnership. We *Wstępie* (s. IX-X) obaj wyrazili przekonanie, że mimo dzielących ich różnic komentarz napisany wspólnie jest lepszy niż ten, który każdy z nich mógłby napisać i wydać osobno. Zainteresowania i podejście pierwszego autora są bardziej teologiczne, a drugiego – pastoralne.

Na *Wprowadzenie* (s. 1-10) składa się ogólna prezentacja treści Księgi Ezdrasza i Księgi Nehemiasza, kontekstu działalności tytułowych bohaterów oraz źródeł, z których korzystali autorzy obydwu ksiąg biblijnych (obwieszczenia i listy, wykazy, wspomnienia o Ezdraszu i Nehemiaszu, modlitwy), a także opowiedzianej w nich teologicznej naury historii oraz specyfiki podejścia, które znalazło wyraz w niniejszym komentarzu. Jego autorzy wyznają, że korzystali z istniejącego dorobku na temat obu ksiąg, przede wszystkim z komentarza, który napisał D. K i d n e r (*Ezra and Nehemiah: An Introduction and Commentary*, Tyndale Old Testament Commentaries, 1979) oraz H. G. M. W i l l i a m s o n (*Ezra and Nehemiah*, Word Biblical Commentary, 1985). Kładąc nacisk na orędzie teologiczne, słusznie podkreślają, że jego poprawne i pełniejsze rozpoznanie musi uwzględniać zagadnienia historyczne i kwestie literackie. Lecz czytelnicy, których interesują rozmaite szczegóły na ten temat, muszą sięgnąć po inne komentarze. Najważniejszy punkt oparcia stanowi tekst Biblii. W odróżnieniu od innych komentarzy, autorzy nie proponują własnego tłumaczenia na angielski, deklarując oparcie się na New International Version Bible (NIV). Ukierunkowanie pastoralne przesądziło, że przypisy zostały ograniczone do minimum.

Komentarz do Księgi Ezdrasza (s. 11-48) napisał D. J. Shepherd. Nie proponuje on podziału na wyodrębnione jednostki literackie bądź perykopy, lecz na zasadzie *lectio continua* omawia tekst biblijny rozdział po rozdziale. Na końcu omówienia poszczególnych rozdziałów (s. 14, 17, 20, 23) i po komentarzu do rozdz. 5 i 6 (s. 30) oraz komentarzach do kolejnych rozdziałów (s. 35, 40) oraz łącznie potraktowanych rozdz. 9 i 10 (s. 48), umieszcza krótkie streszczenia, eksponując orędzie teologiczne. Ten sam autor napisał komentarz do Księgi Nehemiasza (s. 49-110), w którym zamieszcza analogiczne, lecz dłuższe, streszczenia (s. 51-52, 56-57, 60-61, 66-67, 71-72, 77-79, 80-81, 85-86, 90-91, 94-95, 98-99, 101-102, 107-110). To sprawia, że książkę można czytać na dwa sposoby: czytając komentarz w całości albo w streszczeniach, co może być przydatne zwłaszcza do sprostania doraźnym potrzebom duszpasterskim.

Po komentarzu do omawianych ksiąg, który stanowi pierwszą część, następuje część druga, na którą składają się trzy przyczynki. Autorem dwóch jest Ch. J. H. Wright. Pierwszy (s. 111-157) nosi tytuł *Reading Ezra-Nehemiah Canonically* i ukazuje znaczenie obu ksiąg w kontekście teologii Starego Testamentu. Do niedawna dominowało przekonanie, że Księga Ezdrasza i Księga Nehemiasza, podobnie jak cały okres powygnaniowy,

nie mają większego znaczenia dla teologii piewszej części Biblii chrześcijańskiej. Autor jest przeciwnego zdania i twierdzi, że teologia tych ksiąg oscyluje wokół dwóch biegunów. Na jednym znajduje się pytanie, kim jest Bóg, a na drugim, kim jest lud/naród (Izraela). O Bogu mówi się, że jest Stwórcą, Wszechmogącym, Odkupicielem, który przemawia w pismach, oraz Dawcą, który dochowuje obietnic i jest godzien czci. O ludzie/narodzie mówi się, że ma własną historyczną tożsamość, jest wezwany do jedności i odmienny od innych ludów/narodów, odznacza się specyficznym i tylko sobie właściwym sposobem korzystania z Pisma i akcentowaniem swojej odrębności. Jest to lud naznaczony wieloma trudnymi doświadczeniami historycznymi, będący zarazem nośnikiem nadziei i mający przed sobą przyszłość.

Drugi przyczynek (s. 158-187) został zatytułowany *Reading Ezra-Nehemiah Theologically Today*. W biblijnej narracji o odbudowie i transformacji wspólnoty ludu Bożego autor wyróżnia cztery zasadnicze tematy: 1. Odbudowa świątyni (Ezd 1–6); 2. Odbudowa wspólnoty (Ezd 7–10); 3. Odbudowa Jerozolimy i jej murów (Ne 1–6); 4. Odbudowa zobowiązań przymierza (Ne 7–13). Chcąc rozpoznać przesłanie teologiczne aktualne na nasze czasy, trzeba zrozumieć, o jaką wspólnotę chodzi i na czym polega powołanie, któremu powinna ona sprostać. Czytamy: „Podczas gdy wcześniejsze opowiadania Starego Testamentu podkreślały pojedyncze charyzmatyczne postacie – Abraham, Mojżesz, Jozue, Samuel, Dawid i tak dalej – Księgi Ezdrasza i Nehemiasza dokonują subtelного przesunięcia z przywódców na wspólnotę“ (s. 158). Następuje refleksja, zapowiadana przez podtytuły, o wspólnotcie, która potrzebuje określenia własnej tożsamości, zna historię, w którą jest wszczepiona, ceni Pisma, zna wartość kultu i sprawuje go oraz troszczy się o sprawiedliwość, a uznając nad sobą władzę Boga, wyróżnia się pod względem etycznym.

Trzeci przyczynek (s. 188-211), który napisał D. J. Shepherd, nosi tytuł *Leadership and Ezra-Nehemiah*. Autor wychodzi od stwierdzenia, że dotychczasowe studia nad Księgami Ezdrasza i Nehemiasza były zdominowane przez eksponowanie aspektu przywództwa, na czym budowano modele współczesnego przywódcy o charakterze religijnym. O ile poprzedni przyczynek akcentował znaczenie i rolę wspólnoty, o tyle ten wyjaśnia, kim jest Nehemiasz jako model przywódcy, zestawiając go z innymi postaciami, którymi są Jozue, Zorobabel i Szeszbassar oraz Ezdrasz. Interesujące spostrzeżenia dotyczą porównania treści obu ksiąg z narracją i bohaterami Pierwszej i Drugiej Księgi Machabejskiej.

Na końcu książki została umieszczona (wyłącznie anglojęzyczna!) *Bibliografia* (s. 212-218), *Indeks autorów* (s. 219-221), *Indeks przedmiotowy* (s. 222-230) oraz *Indeks miejsc biblijnych i innych starożytnych dzieł* (s. 231-243).

Komentarz ma wyraźne ukierunkowanie pastoralne, w warunkach polskich porównywalne np. z wydanym trzy dekady temu przez Pallottinum *Komentarzem praktycznym do Nowego Testamentu*. Jest jednak mocniej zwrócony ku tekstowi ksiąg świętych i bardziej podatny na aktualizację. Uprawiając solidną egzegezę i refleksję teologiczną, autorzy nie ustrzegli się pewnych pułapek, dość zrećznie omijając kwestie trudne, jak potępienie małżeństw mieszanych czy silny nacisk na odrębność etniczną. Nasuwa się pytanie, czy nie odbywa się to kosztem powierzchowności w potraktowaniu innych wiodących tematów obu ksiąg. W warunkach głębokiej transformacji, jaka miała miejsce po wygnaniu babilońskim, zaistniała wspólnota wyznawców judaizmu, która stanowiła podwaliny pod życie żydowskie w następnych stuleciach. Na tym gruncie kilka wieków później miała się dokonać kolejna, jeszcze bardziej radykalna, transformacja, która skutkowałą wyłonieniem się chrześcijaństwa i judaizmu rabinicznego. W każdym z tych przypadków mamy do czynienia z ciągłością, brakiem ciągłości i nowością życia religijnego Izraela. Co się tyczy okresu powygnaniowego, to skutkowałą on okrzepnięciem nowej tożsamości, a mianowicie tożsamości żydowskiej, nawiązującej do okresu sprzed wygnania, a zarazem odmiennej, bo ukształtowanej wokół plemienia Judy i Beniamina oraz Jerozolimy i świątyni.

W prezentacji nowej serii wydawniczej czytamy: „The Two Horizons Old Testament Commentary jest napisany przede wszystkim dla studentów, duszpasterzy i liderów chrześcijańskich pragnących pogłębić teologiczną interpretację Pisma“. Jest to założenie ważne i godne pochwały. Korzyści z lektury odniosą zapewne również wytrawni bibliści, nawiązując z jednej strony dialog z autorami i ich sposobem rozumienia ksiąg świętych, a z drugiej zyskując nową inspirację do pastoralnego ukierunkowywania własnych studiów nad Biblią i jej orędziem.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa